

Amelia Salanueva nire laguna da. Zuetako gehienok ez duzue ezagutuko, baina Salanueva andrea Lizarrakoa da, Zaragozako Unibertsitatean zuzenbidean lizentziatua eta Javier izena duen mutil kozkor baten ama. Eta? Amelia Salanueva, gauza horiez guztiez gain, emakume argia da, eztabaida asko gustatzen zaiona, bere ideiak gogotik defendatzen dituen, eta aldi berean aurrekoarenak errespetatzen badakiena. Nolabait esateko, politikarako jaioa da 40 urtera iritsi ez den emakume hau. Baina... nor demonstre da Amelia Salanueva delako hau? Ez da edozein: Salanueva andrea UPNren bozeramailea da Nafarroako Parlamentuan eta —honako hau nire ustea besterik ez bada ere— ez da oraindik gorago iritsi berak nahi izan ez delako. Baina iritsiko da. Ez daukat zalantzarik.

Salanueva andreari gertatzen zaio Nafarroan batzuz b atzuk ezagutzen dutela, baina hortik aurrera inor gutxik. Euskal Herriko gainerako herrialdeetan Nafarroako politikaren ezagutza Miguel Sanzengan amaitzen da. Lizarbe aipatzen bateren batek jakingo luke beharbada; Alli ere gogoan izango du agian 40 urtetik gorakoren batek, Patxi Zabaletarekin igual akordatuko da norbait, eta Begoña Errazti beharbada ezagutuko dute, baina inor gutxik daki Errazti andrea Nafarroako Parlamentuko kide dela. Felix Taberna edo Jose Luis Etxegarai bezain izen exotikoak hobe ez aipatzea. Deskuidatu, eta Madrilgo Asanbleako bozeramaileak Nafarroakoak baino askoz lehenago esango dituenik ere izango da gure artean: Esperanza Agirre eta Rafael Simancas bai behintzat, horiek mundu guztiak ezagutzen ditu dagoeneko. Fausto Fernández igual ez, baina igual zaio.

Esan nahi dut, alegia, gaur egun EAE delakoa osatzen duten lurraldeetako herritarrak Nafarroari bizkar emanda bizi direla, Nafarroa Oinezera joateko ez bada, edo Sanzen gobernuak euskararekiko duen politika kritikatzeko ez bada ere. Eta hori kezagarria da.

Inkesta

Baina itzul gaitezen Amelia Salanuevarengana. Kaleratu berria den *Aldaketa 16*-n irakurri dut azkenekoz Salanuevaren iritzia. Euskararen ingurukoa da. Berak ez du uste Sanzen gobernuak euskararekiko duen politika hizkuntzaren kontrakoa denik; juxtu kontrakoa pentsatzen du: alegia, Europan ez dagoela euskararen alde Iruñeko Diputazioak bezainbat lan egiten duenik. Eta dio, gainera, bere tesia argi asko frogatuta geldituko dela Nafarroako Gobernua kaleratzeaz dagoen inkesta soziolinguistikoaren emaitzak ikusten direnean. Laguna dut, baina ez daukat zalantzarik zinismo punttu bat ere baduela Ameliak hori esaten duenean, baina hausnarketarako tartea ere ematen du berak esandakoak. Zinismo punttuaz gain, beharbada egiaren zati batzuen trazak antzematea ere posible izango da hitz horietan (nahiz eta oso zati txikiak izan).

Hasteko, esan dezadan ez dela onargarria, hitz horietatik ondorioztatu daitekeen moduan, politikari batek herri-tarrek oraindik ezagutzen ez dituzten datuak esku artean izatea. Politikariak ez dauka nik baino eskubide gehiago datu jakin batzuk esku artean izateko. Baina hori ere esatea erabat exotikoa da egun Euskal Herri penintsularrean, hemengo kultura demokratikoa erabat espainola baita, eta beraz, frankismoaren biloba. Hemen mundu guztiari munduko gauzarik normalena iruditzen zaio politikari batek guztion diruarekin ordaindutako ikerketak esku artean izatea, eta gainerako herritarrok ez izatea. Eta norbaitek hori salatzen badu, orduan norbait hori bihurtzen da «arraro». Gero eta gehiago maite ditut herrialde anglosaxoniarrak.

Gaiaren muinari helduz, Eusko Jaurlaritzak argitara eman berri duen Euskal Herriko Inkesta Soziolinguistikoak Nafarroaz eskaintzen duen diagnosia ez zaio hain larria iruditzen Salanuevari, eta gainera dio datuak Eusko Jaur-laritzak emandakoak baino hobeak direla —euskararen mesederako—, Sanzen gobernuak egindako inkesta propioan berehala ikusiko denez.

Orain arteko inkestak denen artean egiten zituzten, baina aldendu behar honetan, orain bakoitzak berea egin

du. Aldendu beharra Sanzen Gobernuari lepora dakioko, konfome. Eta egunen batean gauza da Gobernu hori Aralar bera ere hesitzeko, Gipuzkoa eta Nafarroako zatiak ondo bereizteko. Baina kontuz! Gogoan hartu zenbatek eza-gutzen duten beste aldean Salanueva, zenbatek Lizarbe...

Nahikoa da ofizialtasuna?

Miren Azkaratek, euskaltzain eta gaur egun Eusko Jaurlaritzaren kultura sailburu denak, ez du UPNren diagnosis-ekin bat egiten. Inkestaren datuak jakitera eman zituenean (bigarren aldiz, udaberrian Araba, Bizkaia eta Gipuzkoakoak kaleratu baitzituen, eta udazkenean Euskal Hemi osokoak), ofizialtasunaren aldeko apustua egin zuen Azkaratek. Adieraziz, alegia, Iparraldean zein Nafarroan euskara «hizkuntza ofizial» mailara eramatea derrigorrezkoa zela, aurrera egingo bazuen. Bat nator ideia horrekin, baina berehala gaineratu beharra dago oso kontuz hartzeko ideia dela. Ofizialtasunak lagundu dezake, baina berez, beste ezer gabe, ez du ezer bermatzen.

Horren adibidea EAEn ikus daitekeena dela esatera nindoan, baina gehitxo esatea izango da beharbada. Euskaldun eta euskaltzaleoi nolabaiteko hauspoa eman nahi izan digu Eusko Jaurlaritzak, EAEko datuak hain txarrak ez direla esanez, eta benetako kezka Nafarroak eta batez ere Iparraldeak sortzen dutela gaineratuz. Egiteko asko dagoela oraindik, baina ez goazela bide txarretik. Hori ulertu nion nik Azkarate andreari.

Iruditzen zait ordea, errealtatean baino gehiago boluntarismoan oinarrituta esaten dituela horrelakoak Miren Azkaratek. Etxetik atera eta autobusean txartela hartzean «bat» esatea abentura bat da Euskal Herriko toki gehiegitan; tabernara sartu eta «kafesnea» esanez gero, probabilitateak asko dira «Café con leche» itzulpena egin behar izateko; osasun zentro batera sartu eta «aizu, analisiak non egiten dira?» galdetzea ziurrenik denbora alferrik galtzea izango da; zer esanik ez medikuari «belauneko min arraro batekin nator» esatea. Oso kontuz ibili beha-

rreko kontuak dira hauek gainera, aurrean daukazunak, zure hizkuntza ez ulertzeaz gain, edukaziorik ez daukan pertsonatzat hartuko baitzaitu deskuidatzen bazara. Ertzainek edo Foruzainek gelditzen bazaituzte berriz, «desobedientzia» leporatu igual, eta ez noa komentatzera zer gerta dakioken euskaldun bati —denboraz eta pazientziaz urri ez dabilen euskalduna izan beharko du gainera— epaitegiren batean euskaraz hasten bada.

Horrek esan nahi du Euskal Herrian ezinezkoa dela, imposiblea dela, eguneroko bizimodua euskaraz egitea. Ezta borondate guztia jarrita ere (borondatea, gogoa eta denbora behar baitira zure etxe propioan egun osoan zehar itzultzaile-bokazioa pronto duzula ibiltzeko). Baina horrek esan nahi du, batez ere, herri honetan derrigorrezkoa dela, nahitaezkoa, obligatorioa, gaztelaniaz jakitea Hegoaldean atzera eta aurrera ibiltzeko, eta frantsesez Iparraldean. Eta euskaraz jakiteko inolako beharrik ez dagoela.

Beharrik ez

Gezurretan ariko da Euskal Herrian euskara jakitea zerbaitetarako derrigorrezkoa dela esaten duen euskalduna. Egin aproba: saiatu egun oso bateko bizitza publikoa euskaraz hitz bat bera ere esan gabe burutzen. Ez duzu inolako arazorik izango, inon! *Berria* irakurtzerik ez duzu izango, baina periodiko mordoska bat aurkituko duzu kioskoan hala ere. Euskadi Irratia edo ETB1 ez dituzu jarraituko, baina Radio Euskadi eta ETB2 zure zerbitzura izango dituzu. Autobuseko txoferrak, baita euskalduna bada ere, ez dizu harrituta «zenbat???» galdetuko, zuk «uno» esaten diozunean. Osasun zentroko inork ez dizu erantzungo «ez dizut ulertzen», zuk «¿dónde se hacen los análisis?» galdetzen diozunean; tabernari bakar bat ere ez da ausartuko «barkatu?» esatera zuk «un café con leche» esaten badiozu eta...

Euskara ez da ezertarako behar eguneroko bizimodu normal bat egiteko Euskal Herrian, eta gaztelania edo frantsesa derrigorrezkoak dira. Euskal Herriko inkesta soziolinguisti-

koan ez dut ondorio hori ikusi, eta nire iritzian, horret-
xek behar luke inkestaren emaitza inportanteena. Baina
ez da inon ageri: ez datuetan, ez datu horiei Eusko Jaurla-
ritzak eman dien interpretazioan ere. Bere Gobernuari be-
giratu besterik ez dauka Azkaratek: posible izango al luke
berak egun bakar bateko gestio osoa euskara hutsean egi-
tea? Ba Saez de Samaniego jaunak, esate baterako, inola-
ko arazorik gabe egiten ditu bere betebeharrak Nekazarit-
za eta Arrantza sailean, gaztelania hutsean (eta beharbada
ingelesez, ez dakit; euskaraz ez behintzat).

Gure tabu partikularra

Euskarak aurrera egingo badu, beraz, ofizialtasuna beha-
rrezkoa izango da (ez dut nik hori ukatzen), baina beha-
rrezkoagoa da *beharra* bera. Baina joño! Hara hemen gure
herriaren berreuskalduntze prozesuaren tabu nagusia: *be-*
harra. Ezin omen da inor behartu, ezin omen da inposa-
ketarik onartu: borondatezkoa izan behar omen du eus-
kararekiko atxikipenak. Kontrakoa ordea, ez da egia: gaz-
telaniaz derrigorrez jakin behar da (Espainiako Konstitu-
zioak berak dio hori, konplexurik gabe, eta eguneroko bi-
zimoduak konfirmatzen du). Gustura jakingo nuke nik
zentzu batean betetzen den ekuazioa zer demontrengatik
ezin den beste zentzuan ere bete!

Ez naiz ari esaten makila hartu eta euskaraz ez daki-
ten guztiak euskaldun bihurtu beharko genituzkeela urte
pare baten bueltan. Esan nahi dudana da, ofizialtasunaz
gain, horretarako ahalmena duten botere publikoek eus-
kara «behar» bihurtzen hasi behar dutela, nahi den errit-
moan, baina behingoz hasi. Administrazio publikoetan
hainbat lanpostutarako holako edo halako perfila betet-
zeaz ez naiz ari (hori ere bai noski), horretaz haratago
pauso gehiago eta ausartagoak emateaz baizik. Nik ezin
dut ulertu oraindik zergatik ateratzen diren Arkautiko
akademiatik euskaraz ez dakiten ertzainak; ez dut ulert-
zen nola kontratatzen diren umeei euskaraz ulertzen ez
dieten pediattrak (umeen hizkuntza bakarra ulertzen ez

duten pediatriak: ez da nolana hiko zama, modernoa omen den osasun sistema batentzat, medikuak pazienteei ulertzeko gai ez izatea!).

Umeak ahotan hartuta: umeak omen dira etorkizuna, eta euskararen etorkizuna ere umeak omen dira. 25 urte daramatzagu dagoeneko kontu hauxe entzuten, euskalduntzeari dagokionean behintzat. Ni aspertu naiz lelo hau entzuteaz. Orain 20 urteko umeak guraso bihurtu dira dagoeneko, edo horretarako bidean daude, baina hala ere, hizkuntza politika arduradunentzat oraindik ere umeak dira euskara kontuetan zaindu behar omen direnak. Eta gurasoak zer? ETB1en Son Goku ikusiz hazitakoek gaur Doraemon ikusi behar dute? Unibertsitateira iritsi ateko ikasketa guztiak euskaraz egin ahal izateagatik Jainkoari eskemak eman behar omen zizkioten (genizkion) guztiak Batxilergabehin eta berriz errepikatuzera kondenatuko ditugu, euskaraz ikasten jarrai dezaten, edo Unibetsitatearen atea irekiko dizkiegu behingoz? Eta hala ere umeetan gelditu nahi badugu, ausartuko al gara inoiz oraindik inor euskalduntzea lortu ez duen «A» eredia desagertaraztera?

Amelia Salanueva nire laguna da, lehen esan dudan bezala. Lizarran bizitakoa, Zaragozara Unibertsitateira joan zen arte, eta ondoren Iruñean. Berak ez du inoiz sentitu euskararen beharrik: intelektualki estimulantea iruditzen zaio, asko jota, ondare kultural edo historikoaren lekuko omen den zerbaiti arreta minimo bat jartzea, baina ez beharrezkoa. Beraz, ikuspuntu horretatik, ulergarria izan daiteke euskararen alde Europa osoan lan gehien egiten duen Gobernuak Miguel Sanzena dela esatea Salanuevak. Izan ere, eguneroko kontuei dagozkien neurri legal eta araudiak dira euskaltzaleok Sanzi kritikatzeko dizkiogunak; euskara kalean egunero erabili ahal izateko jartzen dituen oztopoak. Salanuevari eta UPNri orokorrean gertatzen zaie, ordea, behar hori inon ikusten ez dutenez —existitzen ez delako— ez dutela ulertzen zergatik ezin dezaketen aurrera egin euren asmoekin, bide horrek gainera euren alderdian sortzeko izan zuten ideia nagusia (alegia, Nafarroa inolaz ere euskal komunitate politiko bateratu baten parte inoiz ez izatea) betetzen laguntzen badie. Ez dute

ikusten —askok ez dute ikusi nahi, gainera, hori ere egia da— zeri egiten zaion kalte, eta mesedeak nolakoak izan daitezkeen berriz, hori argiago ezin dute ikusi.

Beharra, eragile handi, dio herri-jakituriak. *Eza duk he - men txarra, eza!* dio nire osaba batek. Eta *beharrik eza* hondamendirako bidea, diot nik. Borondatea, gogoa, atxiki-pen librea eta gainerakoak interesgarriak izan daitezke maila filosofikoan. Baina filosofia ez da nahikoa egunero bizitzen jarraitzeko. «Le he dicho que quiero dos barras de pan, coño». Ez da ba, hain zaila. ¶